

УДК 321:165.42:004.7

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v057.2025.38>**Л. В. Ярова**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7462-9069>*доктор політичних наук, професор,
завідувачка кафедри соціології**Національного університету «Одеська юридична академія»***В. М. Кольцов**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1261-3667>*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародного університету***М. В. Куртіков**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-3537-2624>*магістр зі спеціальності
«Інформаційні управляючі системи та технології»
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара*

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ВЗАЄМОДІЯ У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ МІЖ ВЛАДОЮ ТА ОПОЗИЦІЄЮ

Постановка проблеми. Розбудова цифрового суспільства змінює технології взаємодії груп інтересів із владою та опозицією. Це обумовлено декількома причинами. По-перше, виходом на політичну авансцену нових груп інтересів – еліт інформаційного суспільства, які стали авангардом цифровізації, суттєво потіснивши індустріальні еліти та аграрне лобі. По-друге, змінами у просторі конфліктів та кооперації груп інтересів, влади та опозиції – переходу до цифрової взаємодії із використанням інтернет-комунікації та технологій мобільного зв'язку.

Цифрове суспільство – це етап в історії людства, який характеризується інтенсивним та масовим впровадженням інформаційних технологій у повсякденне життя індивідів для задоволення їх потреб та реалізації суспільного інтересу. Солідаризуємось із тим, що «Цифровізація змінює майже всі сфери життєдіяльності суспільства впливаючи на соціальні практики особистості. Соціальні практики – це спосіб взаємодії особистості як з самим собою, так і з суспільством. Результатом цієї взаємодії є конкретна щоденна звична діяльність» [3, с. 140].

У теоретичному аспекті, цифрове суспільство є продовженням концепції постіндустріального (інформаційного) суспільства та «суспільства знань». Водночас, зауважимо, що на відміну від цифрового суспільства, теорії «суспільства знань» та інформаційного суспільства є надбанням футурології. Випереджаючи час, вони переважно зосереджувались на прогнозуванні пер-

спектив розвитку інформаційних технологій та визначали вплив на різні простори соціальних відносин. Теорія цифрового суспільства досліджує розвиток інформаційних технологій та їх вплив у реальному часі.

Очевидно, що наступний етап розбудови цифрового суспільства пов'язаний зі штучним інтелектом.

Проблема визначення сутності взаємодії груп інтересів із владою та опозицією в умовах цифрового суспільства в Україні безпосередньо пов'язана із важливими теоретичними та практичними завданнями – продовження процесу демократизації у напрямку е-демократії та е-голосування (що набуває особливої ваги у поствоєнний період), впровадження технологій лобювання інтересів у цифровому просторі, подолання загроз цифровізації, пов'язаних із кіберзагрозами та подоланням цифрової нерівності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У просторі наукового дискурсу щодо визначення ролі груп інтересів у соціально-політичній взаємодії у цифровому суспільстві слід виокремити три кластера ідей. По-перше, наукові праці відносно визначення сутності цифрового суспільства. Серед них слід відзначити роботи українських авторів О. Данильяна, О. Галушак, М. Галушака, Ю. Крилової, С. Сидоренко, Н. Сорокиної, М. Требіна, Л. Ярової, ін. Відзначимо: «Особливої актуальності визначення груп інтересів та дослідження процесу формування груп інтересів набуває у цифровому суспіль-

стві. Взаємодія індивідів відбувається не лише у фізичному, але й у віртуальному просторі. Розвиток віртуального простору відбувається дуже швидко, а кількісні зміни переходять у якісні – від аудіовізуальних медіа до глобальних соціальних мереж та штучного інтелекту. У процесі формування груп інтересів це відкриває нові можливості щодо формування груп інтересів та, водночас, утворює нові виклики та загрози» [8, с. 51].

По-друге, дослідження проблеми взаємодії влади та опозиції представлено у роботах таких українських авторів, як Р. Балабан, В. Денисенко, І. Зарицька, В. Ковальчук, В. Кольцов, М. Михальченко, С. Наумкіна, М. Пивовар, О. Рафальський, Ф. Рудич. Наголосимо: «В умовах широкомасштабної збройної агресії відбувається консолідація суспільства навколо захисту України від агресора та підтримки європейських цінностей. Суттєві трансформації відбуваються у середовищі політичної еліти, трансформуються інституційна взаємодія, змінюється роль опозиції у цілому та, парламентської опозиції, зокрема. Це актуалізує проблему визначення сутності опозиційної діяльності в умовах воєнного стану, ролі та функцій парламентської опозиції під час війни... У 2023 опозиційна діяльність зазнала чергових трансформацій, усе активніше критикуючи владу та використовуючи інформаційні ресурси та медіа-скандали задля підвищення власного рейтингу. Фактично, парламентська опозиція повернулася до виконання функції критики влади. Натомість, головними функціями опозиційної діяльності залишаються мобілізаційно-соціалізуюча, представницька та стабілізаційна» [2, с. 6]. По-третє, визначення ролі груп інтересів у демократичній політиці представлено у роботах Т. Балуті, В. Биковця, Я. Боренько, О. Демченко, Р. Євченко, В. Кольцова, А. Круглашова, О. Лісничука, Л. Яковлевої, Л. Ярової, ін. Слід безумовно погодитись із тим, що «основні функції груп інтересів полягають в артикуляції інтересів, тобто у перетворенні соціальних очікувань, емоцій, незадоволення громадян в певні політичні вимоги; агрегації інтересів – узгодження приватних вимог і визначення загальногрупових цілей; інформуванні владних структур про стан тієї чи іншої проблеми» [1, с. 91].

Відзначимо, що у науковому дискурсі присутнє маркування цифровізації як одного із напрямків розвитку інформаційного суспільства. Акцентуймо увагу: «Сучасне суспільство характеризується значним зростанням ролі цифровізації в житті сучасної особистості як в побутових так і в навчально-професійних практиках. Цифровізація – одна з основних тенденцій розвитку

інформаційного суспільства, яка формує та надає доступ до різних сфер життєдіяльності, підвищує якість та охоплення певних послуг, розширює спосіб співпраці та надає більші можливості для комунікації між людьми. Розширення цифрового простору та збільшення його ролі в житті сучасної людини веде до формування нового рівня буття: реального та віртуального» [3, с. 140].

Погоджуючись з такою думкою у цілому, все ж зазначимо, що цифровізація є не просто «однією із головних тенденцій розвитку інформаційного суспільства», вона виступає головним, визначальним фактором. Водночас, слід наголосити на тому, що «У сучасних умовах зростає роль інституціоналізації опозиції та груп інтересів, адже мережеве суспільство створює нові можливості для активізації взаємодії між владою, опозицією та групами інтересів; їх вплив на владу та суспільство зростає завдяки комунікативним мережам та технологіям. Зокрема, відносини між опозицією та владою усе більше набувають опосередкованого характеру, опозиція використовує масмедіа та мережу інтернет, презентуючи критику влади та свою альтернативну програму у публічному комунікативному просторі» [6, с. 272].

Формулювання мети статті. Метою статті є визначення ролі груп інтересів у соціально-політичній взаємодії у цифровому суспільстві, яка обумовлена їх позицією у політичному просторі «між» владою та опозицією.

Виклад основного матеріалу дослідження. У цифровому суспільстві відбуваються суттєві трансформації у процесі формування груп інтересів, механізмах (адміністративному, правовому, комунікативному тощо) та технологіях їх впливу на владу та опозицію у цифровому суспільстві. Визначальну роль у соціально-політичній взаємодії у цифровому суспільстві починають відгравати групи інтересів. Їх умовно можна поділити на три великі кластери, які використовують соціальні мережі, месенджери, технології мобільного зв'язку та інформаційні технології задля визначення власних інтересів та шляхів їх реалізації у взаємодії із владою та опозицією. По-перше, еліти цифрового суспільства (ІТ-корпорації та Тесх-гіганти), які визначають технологічні напрямки та темп розбудови цифрового суспільства. По-друге, активісти, представники громадянського суспільства – вони завше відстоюють цінності свободи та вільного доступу, трансформують демократію у напрямку е-демократії та е-голосування з усіма позитивними та негативними наслідками. По-третє, «цифрові громадяни» та окремі кібер-спільноти (від блогерів до хакерів), які є найбільш активними користувачами та лобістами цифровізації. Групи інтересів

у цифровому суспільстві використовують мережі для дезінформації, мобілізації або просування інтересів у сфері кібербезпеки, персональних даних та цифрових прав. Під впливом груп інтересів цифрового суспільства класичні принципи та технології лобізму переходять у мережевий простір, використовуючи соціальні мережі та цифрові інструменти. Групи інтересів у цифровому суспільстві активно застосовують технології дезінформації та маніпуляції громадською думкою задля впливу на громадську думку, тиску на владу та опозицію.

Слід безумовно погодитись із наступною думкою: «Цифрові технології стали частиною повсякденного життя, змінюючи свідомість людей і форми їх життєдіяльності. Речі, які ще кілька десятиліть тому вважалися науковою фантастикою, нині сприймаються як належне. Передусім, мова йде про сучасні смартфони, глобальні інформаційні мережі, доповнену та віртуальну реальність тощо. Суспільство все більше покладається на бази даних і стає залежним від цифрових технологій та цифрової інфраструктури. Свідченням цього є банківські акаунти, управління електричними мережами, медичні картки та інша особиста інформація. Разом з тим, глобальні тенденції демонструють прагнення до значно ширшого використання цифрових технологій, з великим галасом навколо штучного інтелекту й обіцянкою нескінченно зростаючої і ефективної цифрової економіки. Цифрові технології, що вплетені в структуру суспільства складними, та часом, суперечливими способами, покладаються на код, який можна змінювати, оновлювати, виправляти, зламати, зберігати та аналізувати без зміни фізичної форми машини. Програмована та перепрограмована природа цифрових технологій, а також можливість збирати й аналізувати дані пояснюють активність повсюдного їх впровадження» [4, с. 77].

У цифровому суспільстві значно зростає продуктивність та ефективність використання цифрових технологій, які швидко розвиваються – від мережі Інтернет до маркетингових і політичних технологій Big Data. На даному етапі розвиток цифрового суспільства пов'язується, насамперед, із технологіями штучного інтелекту.

У комплексі, технологічний розвиток мережі інтернет, мобільного зв'язку, «хмарних» обчислень інформації та штучного інтелекту спричиняє не лише формування соціальних мереж та відтворення на рівні цифровізації (у віртуальному просторі) мережевої організації соціальної та політичної взаємодії, а і переведення послуг інститутів публічної влади в онлайн-сервіси (модель «сервісної» держави).

До основних характеристик цифрового суспільства, які безпосередньо впливають на взаємодію

груп інтересів із владою та опозицією відносяться: 1) мобільність; 2) інтерактивність; 3) адаптивність. Натомість, розбудова цифрового суспільства утворює нові загрози: 1) кіберзагрози; 2) маніпуляції інформацією та проведення інформаційних операцій та війн; 3) цифрову нерівність, яка полягає у різних можливостях доступу до інформації та послуг у мережі. У цілому, визначені загрози можуть спричинити небезпеку побудови нової тоталітарної політичної моделі – інформаційного тоталітаризму. При цьому, якщо раніше тоталітарна влада безпосередньо належала державі, то наразі йдеться про добре організовані групи лідерів думок, візіонерів з мільярдними статками та наддержавних утворень. Поява нових політичних акторів, які є власниками цифрових платформ та, водночас, мають потужний вплив на політичну владу, змінює модель взаємодії між владою та опозицією. Серед ключових викликів – використання технологій дезінформації (фейків) за допомогою штучного інтелекту, медіа-скандалів тощо. Зокрема у наступні роки одним із головних пріоритетів стане захист електоральної демократії, тобто забезпечення чесних та прозорих виборів в умовах цифрової трансформації стосовно підрахунку голосів та онлайн-агітації.

Також для країн, що трансформуються у напрямку від електоральної до консолідованої демократії, слід відзначити негативні наслідки олігархізації. Відзначимо: «В умовах широко-масштабної збройної агресії проблема демократизації політичного процесу України не втрачає актуальності. Навпаки, вона набуває особливої ваги як у теоретичному так і у практичному вимірах. Від успішного завершення демократичного переходу та встановлення режиму «консолідованої демократії» (саме так визначив «пункт прибуття» для пострадянських країн американський дослідник Л. Даймонд) залежить легітимність влади в Україні, підтримка Заходу, продовження процесів європейської та євроатлантичної інтеграції. Серед викликів демократизації політичного процесу в Україні слід, передусім, відзначити олігархію, як режим політичного панування груп, які стали монополістами в економічній сфері. Це відбулось внаслідок формування після здобуття Незалежності «гібридного» політико-економічного процесу та його подальших трансформацій. «Гібридність» процесу обумовлена тим, що він характеризується плюралізмом та конкуренцією у політиці та, водночас, монополією фінансово-промислових груп та відсутністю ринкових механізмів у економіці» [7, с. 44].

Серед основних проблем, пов'язаних із олігархізацією, слід особливо відзначити вплив фінансово-промислових груп на масмедіа, блогосферу

та соціальні мережі. Контроль над медіа-простором фактично відкриває шлях для маніпуляцій громадською думкою із використанням технологій пропаганди та політичної рекламістики.

Погодимося: «на тлі підвищення легітимізуючого потенціалу мас-медіа та комунікативних технологій у сучасному суспільстві відбувається зниження ролі наукового знання в процесі забезпечення легітимності публічної влади. Натомість у політичній комунікації як основі легітимізуючої взаємодії зростає вага комунікативних технологій, які використовуються в мас-медіа. Варто зазначити, що політична пропаганда, зв'язки із громадськістю та політична реклама в масмедіа здатні забезпечити легітимність окремих політичних акторів у короткостроковій перспективі (наприклад, під час виборчих змагань), натомість процес легітимізації публічної влади в сучасних умовах потребує впровадження системи електронного урядування та електронної демократії» [5, с. 107]. Йдеться про один із головних напрямків цифровізації взаємодії груп інтересів із владою – е-урядування. Дійсно, перетворення послуг, які надають інститути публічної влади на зручні для громадян онлайн-сервіси є важливим елементом розбудови цифрової інфраструктури. У ній важливе місце належить відносинам між групами інтересів, владою та опозицією.

Цифровізація відкриває нові можливості для утворення та координації груп інтересів, організації та проведення масштабних інформаційних кампаній для тиску на громадську думку, впливу на публічну владу та опозицію. Зокрема, йдеться про підвищення швидкості та якості комунікації як між групами інтересів (горизонтальна комунікація) так і між групами інтересів та владою (вертикальна комунікація). Доступ до інформації є важливим ресурсом, який групи інтересів використовують у процесі взаємодії із владою та опозицією. Цифровізація трансформує соціальну та політичну взаємодію в кіберпросторі, змінюючи структуру взаємовідносин між громадянами та державою та, відповідно, між групами інтересів та владою. Взаємодія влади та опозиції в цифровому суспільстві не в останню чергу визначається глибинною трансформацією політичних акторів та інструментів боротьби. Цифровізація суспільства перетворила політику на «суспільну виставу», де баланс сил залежить від швидкості мобілізації мережевих спільнот.

Висновки. Відтак, соціально-політична взаємодія між групами інтересів, владою та опозицією у цифровому суспільстві обумовлена появою нової потуги – еліти інформаційного суспільства, яка має власні інтереси й характеризується синтезом економічного впливу, контролю над соціальними мережами і політичної влади

та розбудовою інформаційного простору (кіберпростору) цифрової взаємодії із використанням інтернет-комунікації та технологій мобільного зв'язку.

Серед основних характеристик цифрового суспільства, які позитивно впливають на соціально-політичну взаємодію груп інтересів із владою та опозицією відносяться: 1) мобільність; 2) інтерактивність; 3) адаптивність. До основних викликів для демократичної взаємодії між групами інтересів, владою та опозицією, які утворює цифровізація, слід віднести наступні: 1) кіберзагрози; 2) маніпуляції інформацією та проведення інформаційних операцій та війн; 3) цифрову нерівність, яка полягає у різних можливостях доступу до інформації та послуг у мережі.

Групи інтересів цифрового суспільства не є однорідними. Їх можна поділити на декілька кластерів: 1) представники ІТ-корпорацій та Тесх-гігантів, які визначають технологічні напрямки та темп розбудови цифрового суспільства; 2) представники громадянського суспільства, які стоять на сторожі цінностей свободи та вільного доступу до інформації у мережі Інтернет; 3) кібер-спільноти (від блогерів до хакерів), які є найбільш активними користувачами, бенефіціарами та лобістами цифровізації. У взаємодії із владою та опозицією, групи інтересів застосовують мережі для впливу на громадську думку, дезінформації, мобілізації прихильників або просування інтересів у сфері кібербезпеки, персональних даних та цифрових прав.

Література

1. Демченко О. Діяльність груп інтересів в Україні. *Політичний менеджмент*. 2006. № 6. С. 89–97. URL: https://apiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/demchenko_dialnist.pdf
2. Кольцов В. М. Парламентська опозиція в умовах війни. *Трансформація українського суспільства в цифрову еру*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 березня 2024 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 6–8. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e21276ef-218d-4e4d-905f-7c7d428df5ad/content>
3. Мачуліна І. І. Вплив цифровізації на соціальні практики молоді: основні тенденції та ризики. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. Вип. 53. С. 140–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2025_53_26
4. Піжук О., Муравйов В. Цифрове суспільство як нова парадигма розвитку цивілізації XXI століття. 2022. № 2(9). С. 75–86. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1584-2022-2\(9\)-75-86](https://doi.org/10.52058/2695-1584-2022-2(9)-75-86)
5. Яковлева Л. І. Комунікативний вимір процесу легітимації публічної влади. *Політикус*. 2020. Вип. 3. С. 103–108. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/9498/1/Yakovleva%20L.%20I..pdf>
6. Ярова Л. В., Кольцов В. М. Інституціоналізація опозиції та груп інтересів у мережевому суспільстві.

Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 271–274. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77e81ec8-d7ed-4128-9fef-4fa26b34ed67/content>

7. Ярова Л., Кольцов В. Демократизація політичного процесу в Україні: від деолігархізації до консолідації суспільства. *Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри*: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 30 листопада 2023 р.) / за заг.ред. С.В. Ківалова. Одеса, 2023. С. 43–46. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6628e7a2-345f-4146-a520-158780c63f80/content>

8. Ярова Л.В., Куртіков М.В. Технології формування груп інтересів у кіберпросторі. *Габітус*. 2025. Випуск 76. С. 50–54. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2025/76-2025/9.pdf>

Анотація

Ярова Л. В., Кольцов В. М., Куртіков М. В. Соціально-політична взаємодія у цифровому суспільстві: групи інтересів між владою та опозицією. – Стаття.

Соціально-політична взаємодія між групами інтересів, владою та опозицією у цифровому суспільстві обумовлена появою нової потуги – еліти інформаційного суспільства, яка має власні інтереси й характеризується синтезом економічного впливу, контролю над соціальними мережами і політичної влади та розбудовою інформаційного простору (кіберпростору) цифрової взаємодії із використанням інтернет-комунікації та технологій мобільного зв'язку. У просторі наукового дискурсу слід виокремити три класери ідей: 1) наукові праці відносно визначення сутності цифрового суспільства; 2) дослідження проблеми взаємодії влади та опозиції; 3) визначення ролі груп інтересів у демократичній політиці сучасної епохи.

Метою статті є визначення ролі груп інтересів у соціально-політичній взаємодії у цифровому суспільстві, яка обумовлена їх позицією у політичному просторі «між» владою та опозицією.

Серед основних характеристик цифрового суспільства, які позитивно впливають на соціально-політичну взаємодію груп інтересів із владою та опозицією відносяться: 1) мобільність; 2) інтерактивність; 3) адаптивність. До основних викликів для демократичної взаємодії між групами інтересів, владою та опозицією, які утворює цифровізація, слід віднести наступні: 1) кіберзагрози; 2) маніпуляції інформацією та проведення інформаційних операцій та війн; 3) цифрову нерівність, яка полягає у різних можливостях доступу до інформації та послуг у мережі.

Групи інтересів цифрового суспільства не є однорідними. Їх можна поділити на декілька кластерів: 1) представники ІТ-корпорацій та Tech-гігантів, які визначають технологічні напрямки та темп розбудови цифрового суспільства; 2) представники громадянського суспільства, які стоять на сторожі цінностей свободи та вільного доступу до інформації у мережі Інтернет; 3) кібер-спільноти (від блогерів до хакерів),

які є найбільш активними користувачами, бенефіціарами та лобістами цифровізації. У взаємодії із владою та опозицією, групи інтересів застосовують мережі для впливу на громадську думку, дезінформації, мобілізації прихильників або просування інтересів у сфері кібербезпеки, персональних даних та цифрових прав.

Ключові слова: цифрове суспільство, групи інтересів, влада, уряд, опозиція, політичні комунікації, демократизація, політичні технології, політичні інститути, соціально-політична взаємодія.

Summary

Yarova L. V., Koltsov V. M., Kurtikov M. V. Social and political interaction in the digital society: interest groups between the government and the opposition. – Article.

Social and political interaction between interest groups, authorities, and opposition in a digital society is caused by the emergence of a new force – the information society elite, which has its own interests and is characterized by a synthesis of economic influence, control over social networks and political power, and the development of the information space (cyberspace) of digital interaction using Internet communication and mobile technologies. In the space of scientific discourse, three clusters of ideas should be distinguished: 1) scientific works on defining the essence of digital society; 2) research on the problem of interaction between the government and the opposition; 3) defining the role of interest groups in the democratic politics of the modern era.

The purpose of this article is to define the role of interest groups in socio-political interaction in a digital society, which is determined by their position in the political space “between” the government and the opposition.

Among the main characteristics of digital society that positively influence the socio-political interaction of interest groups with the government and opposition are: 1) mobility; 2) interactivity; 3) adaptability. The main challenges for democratic interaction between interest groups, the government, and the opposition posed by digitalization include the following: 1) cyber threats; 2) manipulation of information and the conduct of information operations and wars; 3) digital inequality, which consists of different opportunities for access to information.

The interest groups of the digital society are not homogeneous. They can be divided into several clusters: 1) representatives of IT corporations and tech giants who determine the technological directions and pace of development of the digital society; 2) representatives of civil society who stand guard over the values of freedom and free access to information on the Internet; 3) cyber communities (from bloggers to hackers), who are the most active users, beneficiaries, and lobbyists of digitalization. In their interactions with the government and the opposition, interest groups use networks to influence public opinion, spread misinformation, mobilize supporters, or promote interests in the areas of cybersecurity, personal data, and digital rights.

Key words: digital society, interest groups, government, opposition, political communications, democratization, political technologies, political institutions, socio-political interaction.

Дата надходження статті: 02.11.2025

Дата прийняття статті: 17.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025